

Školitelský posudek

Martin Linhart: *KSČ a politický vývoj v okrese Ústí nad Labem v letech 1945-1948.*
Diplomová práce, strojopis. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Praha 2014, 91 s.

Práce Martina Linharta je příspěvkem k regionálním dějinám třetí republiky. Zabývá se politickým vývojem v okrese Ústí nad Labem. Autor si všímá postupného růstu vlivu KSČ, která brzy zastínila ostatní politické strany sdružené v Národní frontě.

Diplomová práce je rozdělena na úvod, dvanáct kratších kapitol a závěr. Autor nejprve v úvodu hodnotí dosavadní literaturu a zachované archivní materiály. S politováním konstatuje, že materiály Okresního výboru (OV) KSČ a Krajského výboru (KV) KSČ v Ústí nad Labem se pro roky 1945-1948 nezachovaly, takže hlavním zdrojem poznatků jsou zprávy z oblasti uložené ve fondu Organizačního oddělení ÚV KSČ a pozůstalost někdejšího krajského politického tajemníka v Ústí n. Labem Květoslava Innemanna, které jsou uloženy ve fondu ÚV KSČ v Národním archívu (NA ČR) v Praze. Bez ohledu na to je možné pramennou základnu považovat za celkem vyhovující.

Autor se dále věnuje charakteristice okresu ústí nad Labem. Šlo o okres, kde před rokem 1946 převažovalo německé obyvatelstvo, a to také tvořilo podstatu členské základny předválečné KSČ. I tak byl ústecký kraj před válkou poněkud atypický, protože i když většinu členů KSČ zde rovněž tvořili Němci, počet českých členů v KSČ zde byl procentuálně vyšší, než procentuální podíl českého obyvatelstva. Ve dvacátých letech v kraji převažoval vliv německé sociální demokracie, ale ve třicátých letech, a především po roce 1935, i zde stoupá vliv Sudetoněmecké strany.

Další kapitola se týká období okupace. V pohraničí nebyly s ohledem na národnostní složení obyvatelstva příznivé podmínky pro rozsáhlejší odbojovou činnost. Německé obyvatelstvo, i když nesouhlasilo s nacionálně-socialistickým režimem, nemělo žádnou národní motivaci pro boj za obnovu Československa, české obyvatelstvo bylo málo početné a hrozil mu ze strany německých úřadů mnohem větší teror. Autor také popisuje málo známé nebo zcela neznámé metody boje německých úřadů s někdejšími členy KSČ německé národnosti: na jedné straně byli posíláni do armády a na frontu, na druhé straně se je režim snažil korumpovat a posílal je do zotavoven v Německu a potom je nutil pořádat pro ostatní dělníky přednášky o nacionálně-socialistické péči o dělníky. Přesto na Ústecku existovaly i

německé odbojové komunistické a sociálně-demokratické organizace. Z protektorátu sem zasahovala činnost ÚVODu.

V další části si Linhart všímá vývoje v ústeckém okrese bezprostředně po válce. Na počátku vycházely impulsy k obnovení organizace zdola, od komunistů, kteří přežili válku anebo alespoň konec války na místě. Činnost sekretariátu v Ústí nad Labem obnovil Vilém Ipser, ke kterému se připojil předválečný funkcionář KSČ na Ústecku Max Frič. Ale již 20. května 1945 přijel do Ústí nad Labem Květoslav Innemann, který převzal řízení KSČ v okrese Ústí n. L. Innemann zde zřídil krajský sekretariát a Friče jmenoval organizačním tajemníkem. V Ústí nad Labem působil vedle krajského sekretariátu i okresní sekretariát.

Po organizační stránce naráželo přijímání členů na problémy, neboť osoby německé národnosti směly být do KSČ přijímány jen tehdy, pokud ovládaly český jazyk a jejich přijetí nevyvolávalo odmítavé reakce v místě jejich bydliště. Sama KSČ o Němce nestála, a to dokonce ani o předválečné členy strany. Bylo jim doporučováno, aby se raději sami vystěhovali do Německa. Sami němečtí antifašisté ostatně zpravidla neměli zájem v pohraničí zůstat, protože vystěhováním většiny obyvatelstva se zpřetrhaly jejich osobní vazby a v podmínkách všeobecných protiněmeckých nálad pro ně nebylo ani lidsky jednoduché zůstat ve svých původních bydlištích. Kromě toho – i když jim bylo ponecháno státní občanství – neměli volební právo do Ústavodárného národního shromáždění a nemohli se politicky nijak angažovat. Přitom KSČ potřebovala poměrně velký počet osob k obsazení míst v národních výborech a místních správních komisích i dalších orgánech státní správy. Nedůvěra panovala ale i k předválečným členům KSČ české národnosti, kteří za války zůstali v pohraničí. Panovala představa, že jestliže tito lidé neskončili v koncentračním táboře, znamená to, že zřejmě spolupracovali s německými úřady a nejsou tedy důvěryhodní. Přes tyto problémy se komunistům podařilo rychleji než ostatním stranám vybudovat na Ústecku úplnou organizační strukturu včetně sítě místních a závodních organizací.

Zvláštní kapitolu věnoval autor aféře s kriminálním pozadím, ke které došlo na podzim 1945. V září a říjnu 1945 zatkala kriminální policie několik komunistických funkcionářů za zneužívání úřední moci a rozkrádání státního majetku. Všichni byli vyloučeni z KSČ a strana se od nich distancovala, aféra ale vyvolala i personální přesuny ve stranických funkcích. Čistka se projevila také jako určitý konflikt místních předválečných členů strany a nových funkcionářů, kteří přišli z vnitrozemí.

Následující kapitola se týká problematiky obsazování pozic v okresní a místní samosprávě. V původním RNV (Revolučním národním výboru) pro Ústí nad Labem, ustaveném 8. května 1945 ještě nehrála stranická příslušnost žádnou roli, RNV byl sestaven

z místních Čechů zpravidla na základě osobních kontaktů a známostí. Obdobně to vypadalo v Okresním národním výboru (ONV), který byl pro ústecký okres ustaven 16. května, avšak už 4. června je jejím předsedou zástupce KSČ. Komunisté zřejmě využili toho, že okres Ústí nad Labem byl převážně německý. Protože Němci nesměli být členy národních výborů (a to bez ohledu na svou stranickou příslušnost či postoje v letech 1938-1945) a Čechů bylo málo, byl ONV v Ústí nad Labem ministerstvem vnitra rozpuštěn a nahrazen Okresní správní komisí (OSK), kde KSČ posílila své pozice. Městský národní výbor pro Ústí nad Labem, ustavený rovněž 16. května, rozpuštěn nebyl. KSČ v něm měla 15 členů, sociální demokraté 14 a národní socialisté 13, lidovci neměli ve městě v té době žádnou organizaci a proto zastoupeni nebyli.

Autor ukazuje, jak KSČ postupně upevňovala své pozice na úkor ostatních stran a snaží se rovněž analyzovat příčiny. Příčiny nachází v průbojnějším vystupování mezi občany a v neposlední řadě i poukazování na vlastní vlasteneckou a odbojovou činnost za druhé světové války. V ONV se původně KSČ soustředila na spolupráci se sociální demokracií a národními socialisty v socialistickém bloku, avšak národní socialisté se brzy vydali vlastní cestou, takže KSČ mohla úzce spolupracovat jen s ČSSD.

Pozice KSČ se dále upevnila po volbách do Ústavodárného národního shromáždění 26. května 1946, protože národní výbory byly po nich rekonstruovány podle politického klíče závisejícího na výsledcích voleb do ÚNS. Tyto volby jsou předmětem samostatné kapitoly, resp. dvou kapitol, protože samostatná kapitola se týká povolebních změn ve složení okresní a místní samosprávy. KSČ na Ústecku získala více než polovinu všech odevzdaných hlasů a stala nejsilnější stranou, avšak na rozdíl od celostátních výsledků zde na druhém místě neskončili národní socialisté, ale sociální demokracie. Ta byla z výsledku ale i tak zklamána, neboť doufala ve vlastní vítězství s ohledem na silné pozice před válkou. Pro národní socialisty byly volby ještě větším zklamáním, lidovci měli na Ústecku rovněž velmi slabé pozice.

Linhart dále podrobně analyzuje posilování pozic KSČ v průmyslových podnicích prostřednictvím odborů (Revoluční odborové hnutí – ROH), které byly sice formálně jednotné a nadstranické, ale ve skutečnosti je kontrolovali právě komunisté. Všímá si rovněž voleb do nově ustanovených závodních rad. Tam, kde komunisty navržená kandidátka neprošla, a opakovaná volba byla rovněž neúspěšná, měl jmenovat náhradní závodní radu podle zákona přímo nadřízený odborový orgán, tedy Krajská odborová rada (KOR). V mnoha případech ale v takových případech bylo složení náhradní závodní rady zcela nebo téměř totožné se složením neúspěšné původní kandidátky. Další část této kapitoly se týká obsazování

vedoucích funkcí ve znárodněných podnicích, kde se rovněž KSČ snažila celkem úspěšně posilovat své pozice.

Předposlední kapitola se týká průběhu únorového převratu na Ústecku. Komunistům se 21. února podařilo vyvolat mimořádné zasedání rady ONV, kde komunisté přes odpor ostatních stran prosadili svolání velkého shromáždění občanů. To se uskutečnilo ještě týž den odpoledne a vyjádřilo podporu rezoluci požadující přijetí demise odstoupivších ministrů. Už následující den proběhla „očista“ v MNV Ústí nad Labem, kde bylo na návrh „očistných“ komisí odvoláno z pléna 10 členů a 8 náhradníků, které nahradili představitelé Krajské odborové rady (KOR) a Svazu české mládeže (SČM). Následovaly změny v dalších městských orgánech podléhajících MNV Ústí nad Labem. 23. února přes odpor zbývajících národně-socialistických a lidoveckých členů pléna MNV schválilo a odeslalo rezoluci žádající přijetí demise odstoupivších ministrů a rekonstrukci vlády. 24. února se podniky v Ústí nad Labem připojily ke generální stávce. O den později, již po jmenování nové vlády, nařídil bezpečnostní referent ONV provést prohlídku v okresních sekretariátech ČSNS a ČSL a tyto strany byly fakticky vyřazeny z politického rozhodování v okrese.

Poslední kapitola podává přehled o nárůstu členstva KSČ na Ústecku a údaje o jeho sociálním složení.

V závěru autor shrnuje své poznatky. Vzestup komunistů vidí v jejich lepších organizačních schopnostech při výstavbě strany, možnosti získat hlasy osídlenců, kterým byla přidělena v pohraničí půda zabavená Němcům, jakož i sociálními opatřeními. Svůj význam ovšem měla i nacionalistická rétorika nesoucí se na všeobecné poválečné antiněmecké vlně. Dodejme, že tato část politiky KSČ neměla vůbec nic společného s oficiálně proklamovaným internacionalismem.

Práce je dobrou sondou do poválečného vývoje na regionální úrovni. Je napsána se znalostí věci na základě původních archivních pramenů, dobového tisku a odborné literatury. Věcné chyby jsem v práci nezjistil.

Závěr: práce splňuje požadavky kladené na diplomovou práci. **Doporučuji** ji přijmout k obhajobě a navrhuji hodnotit ji stupněm „výborně“.

V Praze, 30. dubna 2014

prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.